

ГАННА ОРЕХОВА
І АІ ДВІ ЕЕ ОА І АНІ АЕОЕАЕ ДІ СЕОЕО ААЕР ОІ І -О²І АІ НІ АЕО
І АОАІ ²СІ ²А І АО²І І АЕУІ ЕО АЕІ І І І ²Е О І І НОЕДЕСІ АЕЕ І АД²І А

Висвітлено комплексний підхід до аналізу та формування ефективного механізму валютно-фінансової взаємодії національних економік у посткризовий період.

The purpose of this research is a comprehensive approach to the analysis and the formation of an effective mechanism for monetary and financial cooperation between national economies in a post-crisis period.

Формування ефективного валютно-фінансового механізму взаємодії національних економік в умовах поширення інтеграційних зв'язків, обсягів світової валютної сфери та зростання світової валютно-фінансової взаємозалежності країн постає одним із ключових завдань окремих провідних держав світу на сучасному етапі. Тенденції фінансової нестабільності, властиві існуючій валютно-фінансовій системі, вимагають реформування міжнародної валютно-фінансової архітектури та проведення спільної і скоординованої валютно-фінансової політики окремих країн, що має відобразитися у дієвому валютно-фінансовому механізмі співпраці національних економік.

Метою дослідження є комплексний підхід до аналізу та формування ефективного механізму валютно-фінансової взаємодії національних економік у посткризовий період.

Проблеми валютно-фінансових відносин національних економік та їх впливу на систему сучасних світогосподарських зв'язків, а також перспектив реформування світової валютно-фінансової архітектури досліджено у працях вітчизняних науковців: О. Білоруса, С. Боринця, В. Будкіна, І. Бураковського, А. Гальчинського, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, І. Лютого, В. Міщенко, В. Новицького, О. Плотнікова, І. Пузанова, О. Рогача, А. Румянцева, В. Сіденка, А. Філіпенка, С. Циганова, О. Шарова, О. Шниркова й ін.

Дослідження сучасних тенденцій розвитку світових валютних механізмів обумовлено новітніми процесами у світовому господарстві, а саме зростаючою роллю глобалізації, завдяки якій валютні механізми долають національні кордони і виходять на якісно новий міжнародний рівень. Розвиток міжнародних валютно-фінансових механізмів значною мірою обумовлений характером світової валютної системи та дієвістю функціонування її інститутів. Взагалі світова валютна система покликана виконувати дві головні функції: по-перше, створювати сприятливі умови для розвитку виробництва та міжнародного поділу праці, по-друге, і найголовніше – забезпечувати безперебійне функціонування її структурних елементів. На жаль, сьогодні світова валютна система не виконує жодної з цих функцій, прикладом чого є світова валютно-фінансова криза. З огляду на сучасні трансформаційні та структурні перетворення питання про реформування та реструктуризацію базових принципів та механізмів функціонування існуючої валютної системи залишається актуальним і потребує негайного вирішення.

Світова фінансова криза негативно позначилася на національних економіках. Як найбільш динамічний особливо гостро відчув це фінансовий сектор. Однак криза надає можливості вирішити довгострокові проблеми конкурентоспроможності, диверсифікації економіки та модернізації фінансового сектору. Обговорення стану і перспектив розвитку національних фінансових ринків та банківської системи національних економік, шляхів та механізмів їх ефективного вирішення в сучасних умовах – є метою проведення цього аналізу [3].

Світова фінансова система та міжнародні валютно-кредитні відносини виступають об'єктами і суб'єктами глобалізації. З одного боку, фінансова глобалізація перетворює світову економіку на цілісну господарську систему, з іншого – розгортання процесів мобілізації заощаджень, диверсифікації ризиків на міжнародних ринках капіталу приводить до зростання обсягів інвестиційно-банківських операцій, виникнення нових фінансових інструментів і розширення можливостей для інвесторів та позичальників.

Водночас стихійні процеси фінансової глобалізації посилюють диспропорції у розвитку світової економіки. Зокрема відсутність рівноваги на валютних ринках, спекулятивний, фіктивний характер

інвестиційно-банківського бізнесу, його невідповідність показникам реального сектору суспільного відтворення на мегарівні світової економіки створюють передумови для виникнення глобальної кризи розвитку світогосподарської системи на сучасному етапі. Залучення фінансових ресурсів на міжнародних ринках капіталу, використання сучасних механізмів довгострокового кредитування, рефінансування боргових зобов'язань, здійснення сучасних розрахунково-кредитних, факторингових та лізингових операцій у сфері розбудови інфраструктури, фінансування цільових програм сталого розвитку вимагає, з одного боку, узгодження спільних економічних і політичних цілей, а також правил управління ризиками, капіталом, активами та зобов'язаннями, а з іншого – активізація інтеграційних процесів у валютно-фінансовій сфері є необхідною передумовою економічного зростання.

З початком світової кризи дуже постраждав і ринок капіталу. Якщо в 2002–2007 рр. спостерігалася позитивна динаміка руху капіталів, то з 2008 р. відбулося різке скорочення інвестиційних потоків (з 6,17 трлн. дол. США в 2007 р. до 3,43 трлн. дол. – у 2010 р.) [5].

За останніх десять років відбулися суттєві зміни в географічній структурі основних нетто-експортерів та імпортерів капіталу. Поряд з активним залученням іноземних інвестицій в економіку Китаю, країна, починаючи з 2002 р., посилює свої позиції як нетто-експортер капіталу (її частка зросла протягом 2002–2010 рр. з 6,6% до 23,4%). Свою роль донорів капіталу посилити Німеччина і Саудівська Аравія, Росія також утримує стабільні позиції донора на міжнародному ринку капіталу, водночас Японія поступилася своєю першістю серед країн-експортерів [2].

Потрібно зазначити, що глобальна економічна криза – наслідок провалу існуючої світової валютної системи, фінансові інститути якої, зважаючи на останні події, підтвердили невідповідність їхньої діяльності потребам сучасного багатополарного світу. Через відсутність інструментів щодо запобігання і мінімізації наслідків кризових явищ і важелів впливу на стратегії учасників ринку світ зіткнувся зі значними економічними потрясіннями, і як наслідок – зі зростанням глобальної соціальної нестабільності.

Очевидним є те, що в умовах глобалізації для нормального функціонування світової економіки необхідна стабільна, передбачувана і функціонуюча за заздалегідь відомими правилами міжнародна валютна система, за основу якої буде взята підтримка макроекономічної і фінансової дисципліни провідними світовими економіками. Головною розбіжністю в питанні реформування світової валютної системи є різне бачення того, наскільки глибокими мають бути реформи. Деякі країни, а саме США і Великобританія, вважають, що достатньо буде лише «навести лад» в окремих елементах існуючої системи. У цьому контексті мова йде лише про часткову модернізацію, за якої основні важелі впливу на фінансову ситуацію у світі залишаться без змін, тобто США збережуть домінуючий вплив американського долара як основної резервної валюти [4].

Інші країни переконані, що всі сучасні проблеми були закладені ще Бреттон-Вудом і світова валютна система потребує кардинальних змін, у тому числі за рахунок розширення кола країн, що матимуть вплив на світові фінансові інститути, відходу від домінування однієї резервної валюти та посилення контролю за фінансовими потоками й операціями. Саме такі позиції були проголошені на першому самміті «Великої двадцятки», що відбувся 15 листопада 2008 р. у Вашингтоні і мав на меті обговорення шляхів подолання світової фінансово-економічної кризи [7].

За підсумками Вашингтонського самміту його вважають історичним, адже кілька десятиліть поспіль сім промислово розвинених держав світу «були за штурвалом величезного лайнера» під назвою «світова економіка». Однак настав час суттєвих змін у розстановці сил на світовій арені – коли такі країни третього світу, як Бразилія, Китай, Індія та Індонезія, маючи необхідний для подолання кризи резерв капіталу, почали виборювати права голосу. У контексті представлених двох діаметрально протилежних підходів доцільним є аналіз кожного з них.

Так, під час другого самміту «Великої двадцятки», який проходив 2–4 квітня 2009 р. у Лондоні, зазначалось, що майбутня реформа валютної системи мала покласти край домінуванню долара США в глобальній економіці як основної розрахункової валюти. Одним із ключових принципів нової валютної системи має стати створення нових валютних зон. У зв'язку з цим виникає необхідність стимулювання регіональної економічної інтеграції для появи нових регіональних резервних валют, які, поряд із долларом США та євро, зможуть значно підвищити стійкість світової валютної системи.

У перспективі такими зонами можуть стати [1]:

- 1) рублева зона (Росія, країни-члени Євразійського економічного співтовариства та окремі країни СНД);
- 2) зона юаня та ієни (Китай, Японія, країни АСЕАН та інші країни АТР);

3) валютна зона країн Латинської Америки на базі країн-членів МЕРКОСУР (Бразилія, Аргентина, Парагвай, Уругвай, Венесуела) і країн Андської групи (Болівія, Колумбія, Перу, Венесуела, Еквадор);

4) зона «золотого динара» – арабські країни Близького і Середнього Сходу та інші мусульманські держави (близько 55 країн-членів Ісламського банку розвитку).

На останок доцільно також розглянути українську позицію. Системна перебудова – доволі тривалий і трудомісткий процес, який відбуватиметься поетапно. Крім цього, реформа світової валютної системи обов'язково має торкнутися не лише її глобальних механізмів, а вже валютна система має тривірневу архітектуру. Вона охоплює інституційні механізми національних валютних структур, інститути валютних відносин глобального (міждержавного) рівня, а також регіональні валютні структури. Нинішня криза виявила принципові суперечності на кожному з цих рівнів, тому, визначаючи логіку системних перетворень, надзвичайно важливим є забезпечення комплексності змін.

Для успішного протистояння світовим кризовим тенденціям та подолання їхніх негативних наслідків для України у фінансово-економічній сфері нашої держави пропонується здійснювати комплекс таких заходів: організувати розроблення цільової системної політики із формування та управління грошовими ресурсами в економіці, яка повинна насамперед враховувати внутрішні джерела і механізми створення ресурсів, що особливо важливо в умовах глобальної нестабільності; запровадити ретельний моніторинг руху коштів до України, приділяючи увагу якості капіталу, термінам, характеру і напрямам його використання, а також відповідності зазначених параметрів економічним пріоритетам; забезпечити формування антикризових механізмів, здатних нейтралізувати дію зовнішніх впливів, спекулятивний тиск на ринок, а також створення спеціальних інститутів і фондів, кошти яких можуть використовуватися при раптовому настанні кризових подій; забезпечити посилення державного контролю над банківським сектором з метою обмеження можливих спекуляцій на валютно-фінансовому ринку, які матимуть негативні соціальні наслідки [2].

Не менш важливою складовою світового валютно-фінансового механізму є чисті фінансові потоки, які охоплюють чисті прямі інвестиції, чисті портфельні інвестиції та інші чисті офіційні та приватні фінансові потоки, а також зміну резервів. Серед найбільш перспективних регіонів інвестори виокремили: Китай (56%), США (47%), Індію (34%), Бразилію (25%), Росію (21%), Великобританію (18%), Німеччину (17%), Австралію (13%), Індонезію (11%), Канаду (9%). Найбільш уразливими в частині скорочення потоків ПІІ інвесторами визначено такі регіони (в порядку зниження ризику): Північна Америка, ЄС-15, Південна і Східна Азія, Південна і Східна Європа і СНД, Латинська Америка, ЄС-12 (нові члени), Західна Азія [4].

Нормально функціонуючий міжнародний валютно-фінансовий механізм потребує стабільності та своєчасної виплати боргів. Міжнародна заборгованість є гострою проблемою світової економіки (рис. 1).

Рис. 1. Частка найбільших боржників у світі в сукупному обсязі міжнародного боргу в 2011 р. (%) [6]

Економічне становище країн внаслідок глобалізації фінансових ринків дедалі більше залежить від зовнішніх джерел, необхідних для покриття дефіциту державного бюджету, внутрішнього інвестування, соціально-економічних реформ у використанні боргових зобов'язань. Мобільність і масштаби потоків капіталу, залежать від рівня розвитку країн. Фінансові ресурси, отримувані країною на комерційних умовах у вигляді кредитів, призводять до виникнення зовнішнього боргу, оскільки вимагають відповідної оплати.

Потрібно зазначити, що негативний вплив глобальних диспропорцій посилюється через недосконалість чинного валютно-фінансового механізму, що впливає з фундаментальних принципів побудови світової фінансової системи. Розвиток сучасної фінансової системи відбувається в умовах загострення низки суперечностей між фінансовим і реальним секторами, національними й інтернаціональними структурами у процесі реалізації стратегічних державних інтересів і можливостей отримання надприбутків великими транснаціональними корпораціями.

Сучасний валютно-фінансовий механізм визначається доволі жорсткою конкуренцією за преференційне обслуговування потоків капіталу, характеризується надзвичайною складністю й використанням чималого переліку нових фінансових інструментів, різноманітністю операцій, що впливає на особливості фінансових ризиків, форми їхнього прояву й можливі наслідки. Слід також зауважити, що загострення суперечностей функціонування фінансової системи в умовах зростання сукупних ризиків впливають із фундаментальних особливостей побудови світової резервної системи, де національна одиниця однієї країни – США використовується як основний інструмент для міжнародних розрахунків і як головна резервна валюта. З огляду на це потрібно звернути увагу на певні диспропорції щодо участі окремих країн у процесах формування світових потоків капіталу та їх реальним внеском у покриття можливих ризиків.

Отже, сучасний стан міжнародного валютного співробітництва значною мірою не відповідає вимогам глобалізаційних процесів і не дає змоги досягти валютної стабілізації у посткризовий період. Найбільш ефективно розвивається валютна співпраця на міждержавному та регіональному рівнях. Особливу увагу слід приділити розробці глобальних механізмів валютного регулювання, які б однаковою мірою сприяли вирішенню валютних проблем розвинутих країн, ринків, що розвиваються, та перехідних економік, хоча можливість їх практичного застосування може бути реалізована тільки у довгостроковій перспективі.

Література

1. Андрианов В. О. *возможных подходах к реформе мировой финансовой системы : учеб. пособ.* / В. О. Андрианов. – М., 2009. – С. 35–37.
2. Воронич О. *Борг недоречний* / О. Воронич // *Український тиждень*. – 2010. – № 41(154). – С. 28–31.
3. Гальчинський А. *Світова грошова криза: витоки, логіка трансформацій* / А. Гальчинський // *Дзеркало тижня*. – 2008. – № 42 (721). – 8–14 листоп.
4. Марена Т. В. *Вплив валютно-фінансових криз на стан національних економік країн світу* / Т. В. Марена // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2010. – № 3. – С. 220–224.
5. *Динаміка показників фондового ринку* // *Вісник Національного банку України*. – 2010. – № 8. – С. 43.
6. *World Investment prospects survey 2009-2011* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unctad.org/en/docs/diaeia20098_en.pdf.
7. *Мировая финансовая система: ремонт фасада или кардинальная перестройка* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chelfin.ru/tech/other/59238.html>.